

รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านสวนปราง Model for Adventure Tourism Development by Involvement of Ban Saun Prang Community

สิยาธร นาคพิน¹ ยกสมณ เจ๊ะเฮง¹ สุธิพรรณ ชิตินทร¹ และ ธนาวิทย์ บัวฝ้าย²

¹ วิทยาลัยนานาชาติการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

² คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Siyathon Nakphin¹ Yoksamon Jeaheng¹ Suttipan Chitintorn¹ and Thanwit Buafai²

¹ International School of Tourism, Suratthani Rajabhat University

² Faculty of Management Science, Suratthani Rajabhat University

วันที่รับ (Received) : 3 October 2022

วันที่แก้ไขเสร็จ (Revised) : 29 October 2023

วันที่ตอบรับ (Accepted) : 30 November 2023

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยอย่างมีส่วนร่วมโดยชุมชนบ้านสวนปราง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักคือหน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่น ชาวบ้าน และกลุ่มท่องเที่ยวชุมชน ใช้การอภิปรายกลุ่มแบบกึ่งโครงสร้าง เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ซึ่งผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่ารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยอย่างมีส่วนร่วมโดยชุมชนบ้านสวนปราง ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์ศักยภาพและความพร้อมของชุมชนทั้งในแง่ขององค์ประกอบการท่องเที่ยว (4A) และการจัดการการท่องเที่ยว (2M2S) 2) การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย 3) การพัฒนาองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงผจญภัย การพัฒนาที่พักแรม การพัฒนาอาหารพื้นถิ่น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย และ 4) การปฏิบัติและประเมินผล ผลการวิจัยจะเกิดประโยชน์ต่อ “ท่องเที่ยวโดยชุมชน” ในการพัฒนา กิจกรรมท่องเที่ยวให้แตกต่างอย่างสร้างสรรค์และเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวหรือผู้เยี่ยมชมได้ต่อไป

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย; การมีส่วนร่วมของชุมชน; การพัฒนาการท่องเที่ยว; ชุมชนบ้านสวนปราง

Abstract

This paper aims to study adventure tourism development model through the Involvement of the Ban Saun Prang Community in Kanchandit District, Suratthani Province. The research adopts a participatory action approach, with key informants from local government organizations, community members, and community-based tourism practitioners. The research tool utilized is a semi-structured group discussion, evaluated by three experts, and the collected data are analyzed through content

analysis. The finding reveals that the model of adventure tourism development through the involvement of locals consists of 1) analysis of potential and readiness for adventure tourism, on the basis of tourism components (4A) and tourism management (2M2S) 2) development of mechanisms for driving adventure tourism 3) development of tourism components, including adventure tourism activities, accommodation, and local food, beverages, and souvenirs to promote adventure tourism and 4) implementation and evaluation. These results contribute to community-based tourism by providing insights into the development of diverse and creative activities, ultimately attracting a higher number of visitors.

Keywords: Adventure Tourism; Local Participation; Tourism Development; Ban Saun Prang Community

บทนำ

“ท่องเที่ยวโดยชุมชน” นับเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน อันเนื่องมาจากความเป็นเจ้าของพื้นที่ที่มีความรัก ความหวงแหนและปรารถนาดีกับพื้นที่ถิ่นอาศัยของตนเอง ซึ่งการท่องเที่ยวที่ผ่านมาดำเนินการโดยนักธุรกิจที่มีจุดมุ่งหมายด้านกำไรเป็นหลัก ส่งผลให้ทรัพยากรท่องเที่ยวที่สำคัญในพื้นที่ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมถูกทำลายไป การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้อง โดยสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ได้เปิดเผยว่าในปี 2560 มีการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวจำนวน 1,246 แห่ง และด้านสุขภาพ จำนวน 549 แห่ง (ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน), 2563) อย่างไรก็ตามมีเพียงท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่กี่แห่งที่ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน โดยส่วนใหญ่จะเผชิญกับปัญหาและความท้าทาย ทั้งด้านการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน ด้านการเข้าถึงชุมชน ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว และด้านการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน (วรวิทย์ รักดีบุรุษ, 2563) นโยบายมาตรการและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (กมลชนก จันทร์เกตุ, 2560) ปัจจัยด้านผู้นำและความสามารถของคณะกรรมการบริหาร การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การสนับสนุนจากเครือข่ายภายนอก (กมลชนก จันทร์เกตุ, 2560; Lenao, 2015) งบประมาณการตลาดและรายได้จากการท่องเที่ยวต่ำ (Dodds, Ali & Galaski, 2018; Lenao, 2015) รวมไปถึงกลุ่มเป้าหมายของท่องเที่ยวชุมชน โดยนักท่องเที่ยวชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มเฉพาะที่เน้นไปทางกลุ่มศึกษาดูงานที่มาจากท่องเที่ยวชุมชนด้วยกัน องค์กรภาครัฐต่างๆ สถาบันการศึกษา ในขณะที่เส้นทางท่องเที่ยวต่างๆที่กำหนดขึ้นอยู่บนพื้นฐานของทรัพยากรท่องเที่ยว ไม่ได้เริ่มต้นจากกำหนดกลุ่มเป้าหมายและกำหนดการบริหารจัดการที่ตอบโจทย์ความต้องการของกลุ่มเป้าหมายนั้น ดังนั้นเส้นทางหรือโปรแกรมที่กำหนดขึ้นจึงยังไม่สามารถแข่งขันกับธุรกิจท่องเที่ยวที่มีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวมากกว่า การท่องเที่ยวชุมชนจึงควรหันมาเจาะกลุ่มเป้าหมายเฉพาะกลุ่ม ด้วยฐานอัตลักษณ์ทรัพยากรพื้นถิ่น เพื่อดึงนักท่องเที่ยวหรือผู้เยี่ยมชมมายังพื้นที่เพิ่มมากขึ้น

การท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่บ้านสวนปราง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ก็เช่นเดียวกัน โดยเป็นชุมชนที่มีความพร้อมของทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านธรรมชาติที่สวยงาม น้ำตก ลำธาร ภูเขา ป่าไม้ รวมไปถึงวิถีชีวิตของชาวบ้าน จากการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้พื้นที่บ้านสวนปรางเป็นที่รู้จักในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังไม่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวคุณภาพ (Quality Tourists) มายังพื้นที่ได้ ก่อให้เกิดปัญหาระยะยาวกับพื้นที่ คือ การจัดการขยะ มลพิษทางด้านเสียง การใช้พาหนะที่ส่งเสียงดัง การปล่อยก๊าซคาร์บอนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว การ

กระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน และด้านรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีความคล้ายคลึงกับพื้นที่อื่นๆ คือ เล่นน้ำตก ส่วนการท่องเที่ยวผจญภัย เช่น การเดินป่าหรือกางเต็นท์ ยังไม่เป็นที่นิยมสำหรับนักท่องเที่ยวไทย การจัดการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายและสร้างสรรค์นั้นสามารถประยุกต์ใช้ได้กับรูปแบบท่องเที่ยวชุมชน เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตามยังมีท่องเที่ยวชุมชนจำนวนน้อยที่ประยุกต์การท่องเที่ยวแบบอีเว้นท์และเฟสติวลเข้ากับการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย ในขณะที่การจัดอีเว้นท์ด้านกีฬาสามารถดึงดูดกลุ่มเป้าหมายจำนวนมากเข้าพื้นที่และสร้างรายได้ให้พื้นที่และการจ้างงาน (Getz & Page, 2016; Roche, Spake & Joseph, 2013) สร้างอัตราการรู้จักและการประชาสัมพันธ์ (Getz & Page, 2016) การสนับสนุนจากชุมชนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Getz & Page, 2016) การจัดอีเว้นท์สามารถเลือกกลุ่มเป้าหมายเพื่อเพิ่มนักท่องเที่ยวคุณภาพให้กับพื้นที่ได้ จากการวิเคราะห์พื้นที่ในเบื้องต้นพบว่าทรัพยากรของพื้นที่ที่สามารถสนับสนุนและรองรับการจัดอีเว้นท์ท่องเที่ยวเชิงผจญภัยอันจะส่งผลให้การท่องเที่ยวชุมชนสามารถกำหนดผลิตภัณฑ์และบริการที่แตกต่างและโดดเด่นจากพื้นที่ใกล้เคียงอื่นๆที่มีทรัพยากรคล้ายคลึงกัน

งานวิจัยนี้จึงมุ่งพัฒนารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนพื้นที่ ให้ได้มาซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย กิจกรรมและองค์ประกอบต่างๆ ที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยซึ่งจะนำไปสู่การเจาะกลุ่มเป้าหมายใหม่ด้วยกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย อันจะยังผลให้เกิดการเยี่ยมชม การสร้างและกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชนในพื้นที่มากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยโดยการมีส่วนร่วมของ ชุมชนบ้านสวนปราง อำเภอภาณุ จันดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

การทบทวนวรรณกรรม

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นได้มีการประยุกต์ใช้ที่หลากหลาย Pathumporn and Nakapaksin (2015) ได้ประยุกต์ใช้การวิจัยด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมจำนวน 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การจำแนกปัญหาและการวิเคราะห์ศักยภาพหรือความสามารถ 2) การกำหนดนโยบายและการปฏิบัติ และ 3) การประเมินและการปรับปรุง อย่างไรก็ตาม Pathumporn (2012) เสนอแนะว่าควรให้ความสำคัญเรื่อง คนเป็นอันดับแรก โดยเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ดังนั้นในงานวิจัยชิ้นนี้จึงประยุกต์ใช้ 4 ขั้นตอน คือ 1) การประเมินศักยภาพและความพร้อมด้านการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย 2) การสร้างกลไกการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน 3) การพัฒนาองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย และ 4) การปฏิบัติและการประเมินผล โดยสามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

การประเมินศักยภาพและความพร้อมด้านการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย

การศึกษาด้านการท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับ 4A ซึ่งประกอบด้วย 1) A-Attractions สิ่งดึงดูดใจ ซึ่งหมายถึง ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีครอบคลุมทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปะวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ 2) A-Activities กิจกรรมการท่องเที่ยวครอบคลุมจำนวนกิจกรรม ความน่าสนใจของกิจกรรมท่องเที่ยวและรวมไปถึงความแตกต่างของกิจกรรมท่องเที่ยว 3) A-Accommodation ที่พักแรมซึ่งหมายถึงโฮมสเตย์ ที่พักของชุมชน 4) A-Accessibility การเข้าถึงพื้นที่ในประเด็นของความยากง่าย ความสะดวก ความรวดเร็ว/ระยะทางในการเข้าถึงพื้นที่ ซึ่งทั้ง 4 ประเด็นนี้ยังไม่เพียงพอในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงให้

ความสำคัญกับอีก 2M ซึ่งประยุกต์มาจากทฤษฎีการจัดการ 4 M (Man, Money, Material, Machine) โดย M-Man คือคนในพื้นที่ ครอบคลุมประเด็นของความร่วมมือร่วมใจ ความสามัคคี ความรู้ความชำนาญ M-Money คืองบประมาณในการดำเนินกิจกรรม และ 2S ประกอบด้วย S-Safety ความปลอดภัย ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย นอกจากนี้จากสถานการณ์ระบาดของโรคโควิด19 ทำให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงระบบและมาตรฐานในการสาธารณสุข S-Sanitary โดยการประเมินจะใช้ Likert Scale 5 ระดับ จากระดับ 1 น้อยที่สุด ถึงระดับ 5 มากที่สุด และทำการสรุปด้วยกราฟเรดาร์ (Radar Chart) ซึ่งทำให้เห็นความโดดเด่นและความพร้อมของชุมชนได้เป็นอย่างดี

การสร้างกลไกการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

กลไกในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยว คือ “คน” ซึ่งการขับเคลื่อนวางแผนและดำเนินงานให้การท่องเที่ยวเชิงผจญภัยบรรลุความสำเร็จได้นั้นจำเป็นต้องมีองค์กรหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบหรือเป็นเจ้าภาพในการขับเคลื่อน โดยทางพื้นที่จะต้องออกแบบรูปแบบโครงสร้างขององค์กร การแบ่งส่วนงานและความรับผิดชอบ ความสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่นที่สามารถเข้ามาสนับสนุน ขับเคลื่อนการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

กิจกรรมท่องเที่ยวผจญภัย

แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย มีเนื้อหาสรุปได้ดังนี้ 1) เป็นการท่องเที่ยวเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติที่ห่างไกลที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีทัศนียภาพที่ยากที่จะได้พบเห็นในชีวิตประจำวัน 2) กิจกรรมในการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย นักท่องเที่ยวต้องใช้กำลังความสามารถทางร่างกายและจิตใจที่มุ่งมั่นของนักท่องเที่ยวในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 3) นักท่องเที่ยวส่วนมากจะเป็นผู้ที่ชื่นชอบการได้รับความรู้ ประสบการณ์ที่แปลกใหม่ มีความตื่นเต้นท้าทาย และมีความเสี่ยง โดยการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย มีความคล้ายกับการจัดการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ แต่แตกต่างกันในเรื่องของความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยว กิจกรรมที่จัดหรือนำเสนอแก่นักท่องเที่ยวและการเตรียมอุปกรณ์ ต่างๆ การจัดท่องเที่ยวเชิงผจญภัยในประเทศไทยอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ 1) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัยแบบทัวร์สำเร็จรูป (Package Tour) โดยเป็นการจัดโปรแกรมไว้ล่วงหน้า โดยกำหนดวันเวลาออกเดินทาง สถานที่ที่จะพักแรมและกิจกรรม รวมทั้งพาหนะที่ใช้ในการเดินทาง 2) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัยแบบความสนใจพิเศษ (Special Interest Tour) เป็นการจัดการที่เกิดขึ้นจากนักท่องเที่ยวเป็นผู้กำหนดเส้นทาง สถานที่ วันและเวลาเอง ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวประเภทนี้จะเป็นกลุ่มของผู้ที่มีความสนใจเป็นพิเศษเฉพาะทาง เช่น มาท่องเที่ยวเพื่อดูนก ศึกษาเรื่องแมลง หรือศึกษาทางด้านพฤกษศาสตร์ เป็นต้น

ที่พักแรมสำหรับการท่องเที่ยวผจญภัย

การท่องเที่ยวแบบผจญภัยหรือเชิงผจญภัย (Adventure travel) เป็นรูปแบบการจัดประเภทการท่องเที่ยวด้านความสนใจพิเศษ (Special interest tourism) ที่พัฒนาขึ้นจากรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติและเป็นมิตรกับธรรมชาติ ที่คำนึงถึงการรักษาสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี มุ่งสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งนี้การท่องเที่ยวแบบผจญภัย เป็นการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ ที่นักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวแล้วได้รับความสนุกสนาน ตื่นเต้น หวาดเสียว ผจญภัย ปลอดภัย และได้ประสบการณ์ใหม่เป็นความทรงจำ (วรการ คำปลิว, บังอร ฉัตรรุ่งเรือง, และ ศุภฤกษ์ ธาราพิทักษ์วงศ์, 2559) การท่องเที่ยวแบบผจญภัยในการตลาดนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ การท่องเที่ยวผจญภัยแบบเข้มข้น (Hard Adventure) และการ

ท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Soft Adventure) โดยปกติเป็นกิจกรรมที่มีการออกแรงทางกายภาพที่มีความเสี่ยงต่อชีวิตและอวัยวะของร่างกายได้ กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย เช่น การปีนเขา การเล่นสกี หรือการพายเรือคายัค (Hudson & Ritchie, 2002) จากการจัดประเภทนักท่องเที่ยวสามารถจำแนกได้หลายกลุ่มซึ่งนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มจะมีการตัดสินใจเลือกบริการที่พักรูปแบบที่แตกต่างกัน (รสมารินทร์ อรุณทัยพิพัฒน์, 2560) นักท่องเที่ยวแนวผจญภัยเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในธรรมชาติและมีความต้องการความท้าทายในการเดินทาง กลุ่มที่พักของนักท่องเที่ยวประเภทนี้จึงมีความหลากหลาย ประกอบด้วย โรงแรม รีสอร์ท ที่พักแบบโฮมสเตย์ ตลอดจนที่พักแบบประเภทแคมป์ไฟ เป็นต้น ทั้งนี้ที่พักแรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยอย่างมีส่วนร่วมโดยชุมชนของบ้านสวนปราง ตำบลคลองสระ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี หมายถึง “ที่พักแบบแคมป์ปิ้งเดินป่า แคมป์ปิ้งแบบลานกางเต็นท์ หรือที่พักที่อยู่ในชุมชน ที่ไม่ได้มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากนัก แต่มีพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวได้ใกล้ชิดสัมผัสกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการเรียนรู้ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และกิจกรรมของคนในชุมชน”

อาหารพื้นถิ่นสำหรับการท่องเที่ยวผจญภัย

การท่องเที่ยวเชิงอาหาร (Gastronomy Tourism) คือการเดินทางไปในพื้นที่เพื่อการพักผ่อน รวมถึงการไปชมอาหาร งานเทศกาลอาหาร งานแสดงสินค้าด้านอาหาร การสาธิตการทำอาหาร และการชิมผลิตภัณฑ์อาหารที่มีคุณภาพในพื้นที่นั้น ๆ โดยนักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสวัฒนธรรมของประเทศหรือวัฒนธรรมท้องถิ่นที่แปลกใหม่ผ่านการชิมอาหาร ซึ่งรสชาติของอาหารจะสะท้อนถึงวัฒนธรรมของประเทศ การท่องเที่ยวเชิงอาหารเป็นการใช้ประสาทสัมผัสทุกความรู้สึกและส่งผลให้อาหารเป็นศูนย์กลางสำคัญในประสบการณ์ท่องเที่ยว อาหารสามารถแสดงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น และมีความสำคัญต่อภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ อีกทั้งการซื้ออาหารจากนักท่องเที่ยวยังช่วยพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นได้ ความสำคัญของอาหารท้องถิ่น ก่อให้เกิดวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นอย่างหลากหลาย ทั้งที่แตกต่างและคล้ายคลึงกัน การออกแบบรูปแบบสินค้าอาหารพื้นถิ่นโดยใช้หลักการออกแบบที่เน้นให้วัตถุดิบหลักมีความโดดเด่นด้านรูปลักษณ์ที่อาศัยกระบวนการที่มีระบบและขั้นตอนที่เป็นหลักการเพื่อใช้สร้างสรรค์ผลงาน ทั้งนี้ต้องทำให้ผู้บริโภคเกิดความรู้สึกอยากรับประทานอาหาร รสชาติ การสะท้อนวัฒนธรรมชุมชน และความคุ้มค่า (ปฤณต์ นัจนฤตย์, 2560) จากภาพลักษณ์อาหารท้องถิ่น จากการรับรู้ของผู้บริโภคมองว่าเป็นอาหารที่มีราคาไม่แพง มีความยินดีจ่ายในราคาที่กำหนด หากพิจารณาจากพฤติกรรมการบริโภคอาหารจะมีช่องว่างเกี่ยวกับการเปรียบเทียบด้านวัฒนธรรม อิทธิพลการเปรียบเทียบของผลิตภัณฑ์ เช่น ของสดเปรียบเทียบกับของแปรรูป หรือการเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์จากพืชกับผลิตภัณฑ์จากสัตว์ แหล่งกำเนิดอาหาร วัฒนธรรมของบุคคลและสังคมที่มีต่อการสร้างทัศนคติเกี่ยวกับอาหารท้องถิ่น กิจกรรมหลักของนักท่องเที่ยวในการเดินทางมีการใช้จ่ายเงินและเวลามากที่สุดประมาณ 1 ใน 3 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด (อิตตนาต ยุกขุน, 2563) จากความต้องการนี้แสดงให้เห็นถึงโอกาสในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้านอาหารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็น ตัวช่วยในการทำการตลาด การประชาสัมพันธ์ การสร้างตราสินค้า เป็นองค์ประกอบในการพัฒนา เศรษฐกิจท้องถิ่น

การปฏิบัติและประเมินผล

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานมีหลากหลายปัจจัยขึ้นอยู่กับปัจจัยความพร้อมของชุมชน ความผูกพันต่อชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน และกรอบนโยบายการท่องเที่ยวที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย
 ที่มา : ผู้แต่ง

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research) ที่มุ่งเน้นให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันคิดและออกแบบงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง โดยชุมชน ภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง กลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยขึ้นคือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวผจญภัย จำนวน 28 คน ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มท่องเที่ยวชุมชนและชาวบ้านในพื้นที่บ้านสวนปราง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

การเก็บและรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือแบบอภิปรายกลุ่มแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Questionnaire) ซึ่งผ่านการตรวจสอบเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน โดยมีการเก็บข้อมูลจากการประชุมกลุ่มครั้งที่ 1 เพื่อประเมินศักยภาพและสร้างกลไกการขับเคลื่อน ประชุมครั้งที่ 2-4 เป็นการประชุมกลุ่มย่อย 3 กลุ่มเพื่อพัฒนาองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย ได้แก่ 1) กิจกรรมท่องเที่ยวผจญภัย 2) ที่พักแรม 3) อาหารพื้นถิ่น และประชุมกลุ่ม ครั้งที่ 5 เพื่อสร้างแนวทางการปฏิบัติและประเมินผล

การวิเคราะห์ข้อมูล

การประชุมแต่ละครั้งจะมีการจดบันทึกและส่งกลับให้ผู้เข้าร่วมประชุมตรวจทานความถูกต้องของเนื้อหาและผลการประชุม การวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้ข้อสรุปของที่ประชุมกลุ่มตามประเด็นของแบบอภิปรายกลุ่ม

ผลการวิจัย

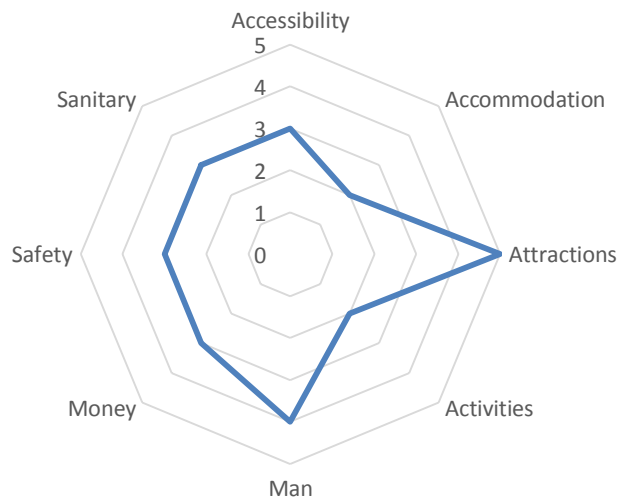
รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ภาพที่ 2 รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
 ที่มา : ผู้แต่ง

1. การประเมินศักยภาพและความพร้อมชุมชนสำหรับการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key formants) ในการประชุมกลุ่ม (Focus groups) มีการชวนคิด ชวนคุย ชวนวางแผน เพื่อดำเนินการสร้างกลไกเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมวิ่งเทรล เพื่อการท่องเที่ยวผจญภัยในพื้นที่บ้านสวนปราง โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุมจำนวน 28 คนประกอบด้วย กลุ่มท่องเที่ยวอนุรักษ์พิทักษ์ภูริน อบต.คลองสระ

ภาพที่ 3 การวิเคราะห์ศักยภาพและความพร้อมการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย 4A2M2S โดยกราฟเรดาร์
 ที่มา : ผู้แต่ง

ผลการประชุมกลุ่มพบว่าพื้นที่หมู่บ้านสวนปรางมีศักยภาพและความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย เฉลี่ยอยู่ในระดับ 3.25 โดยประเด็นที่มีคะแนนมากที่สุดคือด้านสิ่งดึงดูดใจ (5) ตามด้วยด้านคน (4) ด้านความ

ปลอดภัยและสุขภาพ/สาธารณสุข ด้านงบประมาณและการเข้าถึงพื้นที่ (3) ส่วนประเด็นด้านที่พักแรมและกิจกรรม (2) จะต้องได้รับการปรับปรุงและพัฒนาเพิ่มเติม

2. การสร้างกลไกการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

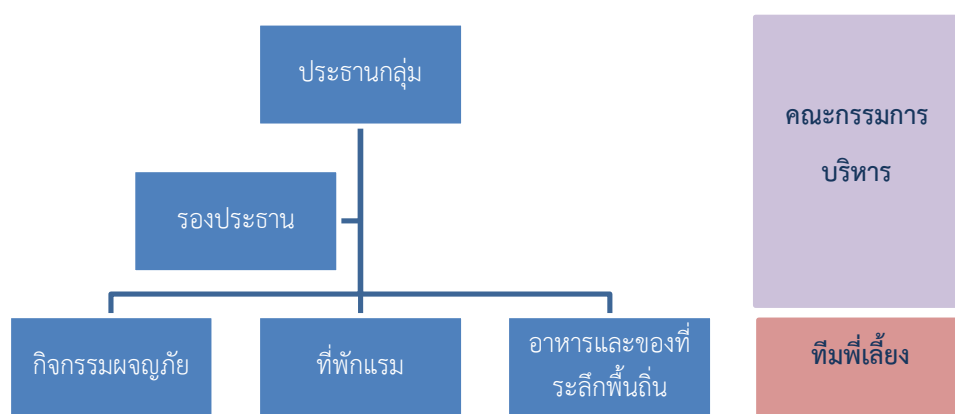
กลไกในการขับเคลื่อนกิจกรรมมีผลอย่างมากต่อความสำเร็จของแต่ละกิจกรรม กลไกสำคัญคือ “คน” โดยแต่ละคนจะมีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันไป ดังนั้นกลไกที่สำคัญคือการมี “กลุ่มคน” เพื่อดำเนินการจัดกิจกรรมให้สำเร็จลุล่วงไป คนที่เข้ามาเกี่ยวข้องในแต่ละกิจกรรมจะแตกต่างกันไปบ้างขึ้นอยู่กับบริบทของกิจกรรมนั้นๆ สามารถสรุปได้ว่ากลุ่มคนที่มีผลต่อการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จของโครงการท่องเที่ยวผจญภัยประกอบด้วย 6 กลุ่ม พื้นฐานของการจัดกิจกรรมต่างๆในชุมชน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีส่วนร่วมจาก “ชุมชน” หรือ *คนในพื้นที่* ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่และเป็นเจ้าบ้าน (Host) โดยผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งด้านบวกและลบจะเป็นของชุมชนคนเจ้าบ้าน กลุ่มคนที่มีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จของกิจกรรมลำดับต่อมาคือ “ผู้นำของชุมชน” เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการบริหารชุมชนและเป็นศูนย์รวมความเชื่อมั่นของคนในชุมชน ส่งผลต่อการรวมพลังของคนในชุมชนในการขับเคลื่อนกิจกรรมสู่ความสำเร็จ นอกจากนี้ยังมี “กลุ่มท่องเที่ยวชุมชน” คือ *กลุ่มอนุรักษ์พิทักษ์ภูริน* เป็นกลุ่มที่มีผลอย่างมากในการขับเคลื่อนกิจกรรม เปรียบเสมือน *ผู้จัดการผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวเชิงผจญภัย* อันเนื่องมาจากบทบาทในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน เป็นกลุ่มที่รวมตัวกันของชุมชนในการดูแลท่องเที่ยวของบ้านสวนปราง โดยมีเป้าหมายเพื่อบริหารจัดการท่องเที่ยวให้เป็นธรรมและยั่งยืน พยายามลดผลกระทบด้านลบอันจะเกิดขึ้นกับชุมชน ทั้งด้านขยะ การทำลายสิ่งแวดล้อม และความปลอดภัยในการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านสวนปราง และเป็นกลุ่มที่จะสามารถเสริมสร้างและสานต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยได้เป็นอย่างดีในอนาคต ต่อมาคือ “หน่วยงานภาครัฐระดับพื้นที่” คือ *องค์การบริหารส่วนตำบลคลองสระ* มีบทบาทในการขับเคลื่อนและเชื่อมโยงทั้งในส่วนของผู้นำชุมชนและหน่วยงานเบื้องบนระดับอำเภอ และหน่วยงานอื่นๆ เพื่อช่วยผลักดันให้กิจกรรมสู่ความสำเร็จ โดยอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล นอกจากจะมีบทบาทด้านการพัฒนาและปรับปรุงชุมชนในทุกมิติทั้งสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม แล้วยังมีทรัพยากรที่สำคัญที่ช่วยในการขับเคลื่อน เช่น คน งบประมาณ สถานที่และเครื่องมือเครื่องจักรอุปกรณ์ต่างๆ เป็นต้น ต่อมาหน่วยงานที่อำนาจในการบริหารจัดการพื้นที่ คือ “หน่วยงานภาครัฐระดับอำเภอ” คือ *อำเภอกาญจนดิษฐ์* ซึ่งมีบทบาทในการขับเคลื่อนเชื่อมโยงหน่วยงานภาครัฐระดับอำเภอและระดับจังหวัดอื่น ๆ เข้ามาช่วยในแต่ละกิจกรรม ตัวอย่างเช่น กิจกรรมวิ่งเทรล ที่ให้ความสำคัญอย่างมากต่อความปลอดภัยขั้นสูงสุด ดังนั้นจึงจะต้องมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความปลอดภัยตลอดกระบวนการตั้งแต่วางแผน การกู้ภัย การลำเลียงและการรักษาพยาบาล โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องระดับอำเภอและจังหวัด เช่น ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดสุราษฎร์ธานี โรงพยาบาลกาญจนดิษฐ์ เป็นต้น กอปรกับพื้นที่ดำเนินกิจกรรมตั้งอยู่ในอุทยานแห่งชาติน้ำตกสี่ขีด จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่นายอำเภอจะต้องมีการพูดคุยเพื่อทำการตกลงร่วมกันเพื่อดำเนินกิจกรรม สำหรับหน่วยงานสุดท้ายที่มีความจำเป็นในการขับเคลื่อนในฐานะผู้ให้องค์ความรู้และเชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่นๆ ให้ชุมชนและคนในระบบมีความรู้และภาพเดียวกันในการดำเนินกิจกรรม คือ “สถาบันการศึกษา” มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ซึ่งเปรียบเสมือนผู้ที่คอยสนับสนุนอยู่เบื้องหลังความสำเร็จ โดยบทบาทของสถาบันการศึกษานอกจากให้องค์ความรู้แล้วยังช่วยในการวางแผนดำเนินการ ประสานงานผู้เชี่ยวชาญและหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้เชี่ยวชาญด้านเส้นทางวิ่งเทรล ผู้เชี่ยวชาญด้านอาหาร ผู้เชี่ยวชาญด้านกิจกรรมท่องเที่ยวผจญภัย ผู้เชี่ยวชาญด้านที่พักแรม เป็นต้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญของผู้ดำเนินการและสามารถขับเคลื่อนไปยังเป้าหมายได้ โดยสามารถสรุปได้ตามภาพรากไม้แห่งความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยอย่างยั่งยืนบ้านสวนปราง ดังนี้

ภาพที่ 4 รากไม้แห่งความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยอย่างยั่งยืนบ้านสวนปราง
 ที่มา : ผู้แต่ง

จากภาพที่ 4 แต่ละหน่วยงานมีบทบาทที่แตกต่างกัน โดยชุมชน ผู้นำชุมชนและกลุ่มท่องเที่ยวชุมชน จะเป็นหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องกับทุกกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย ทั้งการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย กิจกรรมวิ่งเทรล ที่พักแรมและอาหารพื้นถิ่น โดยในส่วนของชุมชนจะมีการแบ่งไปประจำตามกิจกรรมที่ตนเองสนใจ หรือมีศักยภาพในการดำเนินงาน ชุมชนบางคนจะมีการประจำมากกว่าหนึ่งกลุ่มกิจกรรม เช่นทั้งที่พักแรมและอาหารพื้นถิ่น เป็นต้น ในส่วนของหน่วยงานภาครัฐระดับพื้นที่ คือหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองสระ จะเข้ามามีบทบาทในแต่ละกิจกรรมที่มาน้อยแตกต่างกัน โดยกิจกรรมที่มีบทบาทมากได้แก่ กิจกรรมวิ่งเทรล กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงผจญภัยในป่าชุมชน ตามด้วยที่พักแรมและอาหารพื้นถิ่น ส่วนหน่วยงานภาครัฐระดับอำเภอจะเข้ามามีบทบาทเป็นประธานบริหารในการขับเคลื่อน ในขณะที่หน่วยงานสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีจะมีบทบาทในการผลักดันให้กิจกรรมประสบความสำเร็จในทุกโครงการ

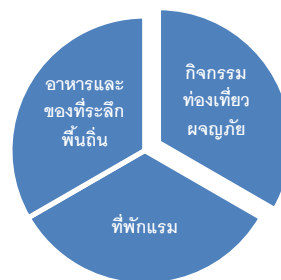
กลไกการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านสวนปราง ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหาร และทีมพี่เลี้ยง ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 5 กลไกขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
 ที่มา : ผู้แต่ง

คณะกรรมการดำเนินงานประกอบด้วยคนในชุมชนและผู้นำชุมชนที่จะเป็นโหนดเชื่อมต่อกับคณะกรรมการบริหาร เพื่อนำไปสู่การเชื่อมโยงความช่วยเหลือต่างๆ คณะกรรมการบริหารประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทเข้ามาช่วยเชิงนโยบาย สนับสนุนทรัพยากร คน เครื่องมือ และงบประมาณ ส่วนทีมพี่เลี้ยงจะเข้ามามีบทบาทในการช่วยคิด ช่วยทำ ช่วยปรับปรุงพัฒนา รวมไปถึงการให้องค์ความรู้ที่สำคัญ ที่จำเป็นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยให้ประสบความสำเร็จ

3. การพัฒนาองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ภาพที่ 6 องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
 ที่มา : ผู้แต่ง

กิจกรรมท่องเที่ยวผจญภัย

จากการประชุมกลุ่มคณะกรรมการดำเนินงาน กลุ่มกิจกรรมท่องเที่ยวผจญภัย ผู้เชี่ยวชาญด้านกิจกรรมท่องเที่ยวผจญภัย นักวิชาการ ผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมกันเสนอกิจกรรมเชิงผจญภัยของพื้นที่ ได้แก่ การเดินป่า การปีนเขา การวิ่งเทรล การปั่นจักรยานเสือภูเขา การล่องแก่ง เป็นต้น อย่างไรก็ตามหลังจากได้ร่วมกันประเมินความเป็นไปได้ด้านความรู้ความสามารถ เงื่อนไขข้อจำกัดในพื้นที่ เช่น ปริมาณน้ำในลำธาร จำนวนเงินลงทุน ปริมาณกลุ่มเป้าหมาย ที่ประชุมจึงได้มีมติ ให้มีกิจกรรมเชิงผจญภัยของพื้นที่ 2 กิจกรรม คือ การปั่นจักรยานเสือภูเขา และการวิ่งเทรล โดยได้เสนอข้อคิดเห็นว่า พื้นที่และภูมิประเทศมีความเหมาะสม ความสวยงามของทัศนียภาพข้างทางรอบๆชุมชน พื้นที่ธรรมชาติป่าไม้ลำธาร มีถนนหรือเส้นทางสัญจร ลงทุนน้อย กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ทำให้ง่ายต่อการออกแบบกิจกรรม อย่างไรก็ตามมีผู้เข้าร่วมกลุ่มหนึ่งมีความกังวลว่ายังไม่มีความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมนี้ ที่ประชุมจึงได้มีข้อเสนอแนะให้มีการพัฒนาความรู้ ได้แก่ การเชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ การร่วมมือกับสมาคมหรือชมรมวิ่ง/ปั่นจักรยาน การศึกษาดูงานการจัดงานหรือกิจกรรมเหล่านี้ เป็นต้น ผลจากการประชุมกลุ่มได้สรุปเส้นทางกิจกรรมวิ่งเทรลจำนวน 3 เส้นทาง คือ 1) ระยะทาง 4-5 กิโลเมตรหรือฟัรัน 2) ระยะทาง 10-11 กิโลเมตรหรือมินิฮาล์ฟมาราธอน และ 3) ระยะทาง 20-21 กิโลเมตรหรือฮาล์ฟมาราธอน และเส้นทางปั่นจักรยาน ประกอบด้วย เส้นทางที่ 1 และ เส้นทางที่ 2 เป็นเส้นทางระยะยาวประมาณ 25 กิโลเมตร ซึ่งเป็นเส้นทางที่ผนวกเข้ากับเส้นทางระยะสั้น 10 กิโลเมตร เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบความท้าทาย นอกจากเส้นทางจะผ่านเนินสูงแล้วยังต้องผ่านป่าชุมชน ที่ทำการอุทยาน ลำธาร น้ำตกภูริน ซึ่งเป็นภูเขาค่อนข้างลาดชัน และในบางช่วงมีความชันถึงขั้นมาก เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยว นักปั่นที่มีประสบการณ์ในการปั่นจักรยานเสือภูเขาที่ชื่นชอบความผจญภัยและความท้าทาย เส้นทางระยะสั้น มีลักษณะเป็นทางคอนกรีตและทางเดินประมาณ 10 กิโลเมตร ซึ่งมีความเหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวนักปั่นจักรยานมือใหม่ โดยเส้นทางจะผ่านหมู่บ้านสวนปรางซึ่งมีลักษณะเป็นเนินสูงสลับกับที่ราบต่ำ

ที่พักแรมสำหรับการท่องเที่ยวผจญภัย

กลุ่มได้ช่วยกันกำหนดองค์ประกอบมาตรฐานที่พักแรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยอย่างมีส่วนร่วมโดยชุมชน ประกอบด้วย 10 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) ด้านความสะอาด 2) ด้านอาหาร 3) ด้านความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัย 4) ด้านสภาพแวดล้อมและพื้นที่ตั้ง 5) ด้านกิจกรรมและการมีส่วนร่วมกับชุมชน 6) ด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรการท่องเที่ยว 7) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 8) ด้านการบริการและอภัยภัยผู้ดูแล 9) ด้านมาตรการป้องกันการแพร่กระจายเชื้อไวรัสโคโรนา 10) ด้านราคา ซึ่งเป็นองค์ประกอบการประเมิน คัดเลือกและกำกับดูแลให้ที่พักแรมเป็นไปตามมาตรฐานที่ช่วยกันกำหนดขึ้น โดยรูปแบบของที่พักแรมจะเป็นทั้งโฮมสเตย์และลานกางเต็นท์ริมลำธารพร้อมกิจกรรมภาคกลางคืนที่ช่วยกันสร้างสรรค์ เพื่อให้เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน รวมไปถึงระเบียบข้อบังคับต่างๆ สำหรับนักท่องเที่ยวและผู้เยี่ยมชม

อาหารพื้นถิ่นสำหรับการท่องเที่ยวผจญภัย

จากการประชุมกลุ่มอาหารพื้นถิ่น พบว่าชุมชนมีวัตถุดิบหรือสมุนไพรพื้นถิ่นหลายรายการเช่น ใบชะพลู หยกกล้วย หยกปุด หัวปลี ใบเหรียง ออติบ กล้วยป่า ลูกหมีเห็ดโคน ทุเรียนแก่จัด ลูกนาง เป็นต้น จึงได้ช่วยกันรังสรรค์เมนูอาหารพื้นถิ่นที่อัตลักษณ์ของบ้านสวนปรางและนำไปสู่การประเมินและสรุปสูตรอาหารพื้นถิ่น ประกอบด้วยเมนูแกงส้มออติบปลาจาระเม็ด แกงส้มหมูเห็ดโคน แกงคั่วหยวกปูดหมูย่าง แกงคั่วปลาอย่างใบชะพลู แกงคั่วลูกหมีหมูป่า ต้มหนางหมูสดกับหยวกกล้วยป่า (นารีจำศีล) ยำสวนปราง ปูสวรรค์ และกล้วยฉาบสมุนไพร เป็นต้น

4. การปฏิบัติและการประเมินผล

จากการประชุมกลุ่มเพื่อให้ผู้ที่มีส่วนร่วมทั้งคณะกรรมการดำเนินงานและคนในชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์และสะท้อนแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยในทางปฏิบัติ รวมถึงวิธีการประเมินผลแผนงานร่วมกัน ในการอภิปรายกลุ่มมีการพูดคุยกันในประเด็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นอย่างไร และจะมีการประเมินผลอย่างไร ซึ่งกลุ่มได้มีการเสนอความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ ดังนี้

- 1) ความร่วมมือ ความสามัคคีในหมู่คณะของคนในพื้นที่ การร่วมด้วยช่วยกันหน้าที่ที่ตนมีความถนัด
- 2) การระดมสรรพกำลังความช่วยเหลือด้านต่างๆจากหน่วยงานหรือภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น งบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอ จังหวัด การแสดงจากกลุ่มผู้สูงอายุ การรักษาพยาบาลจากรพ.สต และโรงพยาบาลอำเภอ หรือจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี รวมไปถึงถึงญาติ
- 3) การมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามายกระดับในแต่ละด้าน เช่น การฝึกอบรม ฝึกปฏิบัติให้ชาวบ้านเกิดความเชี่ยวชาญ ทั้งส่วนของกิจกรรมผจญภัยคือวิ่งและปั่นจักรยาน การบริการที่พักแรม อาหารพื้นถิ่นและของที่ระลึก
- 4) การกระจายรายได้ที่เป็นธรรม เพราะบางส่วนงานไม่มีรายได้ เช่น ฝ่ายงานดูแลการจราจร จัดสถานที่ เป็นต้น
- 5) การประเมินผล แบ่งเป็น 1) การสอบถามความคิดเห็นผู้ใช้บริการ รวมไปถึงผู้ให้บริการในส่วนต่างๆ ประเด็นในการสอบถามควรเป็น ความพึงพอใจ รายได้ที่เพิ่มขึ้น หรือสิ่งที่ได้รับ สิ่งที่ต้องปรับปรุง 2) การประชุมเพื่อนำมาปรับปรุงการให้บริการในโอกาสต่อไป

สรุปผลการวิจัย

การพัฒนาแบบการท่องเที่ยวผจญภัยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนประกอบด้วย 4 ขั้นตอน 1) การประเมินศักยภาพและความพร้อมของชุมชน 4A: Attraction, Accessibility, Activities, Accommodation 2M2S: Man, Money, Safety, Sanitary 2) การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย ประกอบด้วย คณะกรรมการดำเนินงาน คณะกรรมการบริหาร และทีมพี่เลี้ยง/ที่ปรึกษา 3) การพัฒนาองค์ประกอบการท่องเที่ยวผจญภัย กิจกรรมที่พัก อาหารพื้นถิ่น และ 4) การปฏิบัติและการประเมินผล ประกอบด้วย ความร่วมมือสามัคคีของคนในชุมชน การฝึกกำลังเครือข่ายความช่วยเหลือจากภาคส่วนต่างๆ การกระจายรายได้ที่เป็นธรรม การประเมินผลโดยการสำรวจความคิดเห็นผู้ใช้บริการ ผู้ให้บริการ และการประชุม

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาแบบการท่องเที่ยวผจญภัยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย การประเมินศักยภาพและความพร้อมของชุมชน การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนของการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย การพัฒนาองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย และการปฏิบัติการและประเมินผลการดำเนินงาน โดยขั้นตอนทั้ง 4 เป็นขั้นตอนที่อยู่บนแนวความคิด PDCA วงจรการพัฒนาคุณภาพของ Demming ที่มีการวิเคราะห์วางแผนอย่างเป็นระบบ มีการติดตามประเมินผลนำไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

การประเมินศักยภาพและความพร้อมของชุมชน ประกอบด้วย 4A คือ สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Activities) ที่พักแรมสำหรับการท่องเที่ยวผจญภัย (Accommodation) (วิโรจน์ นาคแท้, อุทิศ ภูอินทร์, และ ดรชนัน เอ็มพันธุ์, 2557) และ 2M2S ประกอบด้วย คน (Man) เงินทุน (Money) ความปลอดภัย (Safety) และระบบสาธารณสุข (Sanitary) โดยการให้คะแนนแบบ rating มีคะแนนรวม 5 คะแนน

การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย “คน” เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้การท่องเที่ยวเชิงผจญภัยประสบความสำเร็จ (กมลชนก จันทรเกตุ, 2560; Lenao, 2015) ประกอบด้วย คณะกรรมการดำเนินงาน คณะกรรมการบริหาร และทีมพี่เลี้ยง/ที่ปรึกษา จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนมากยิ่งขึ้น มีเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชนและสถาบันการศึกษาซึ่งมีความสามารถในการสนับสนุนในแต่ละด้าน คณะกรรมการบริหารจะเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีผลต่อนโยบาย ช่วยสนับสนุนงบประมาณ กำลังคน การตลาด (กมลชนก จันทรเกตุ, 2560; วาริช มัธยมบุรุษ, 2562; Lenao, 2015) ความร่วมมือจากภาคเอกชน ในขณะที่สถาบันการศึกษาสามารถสนับสนุนทั้งองค์ความรู้ งบประมาณและกำลังคนในการสนับสนุนกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงผจญภัย

การพัฒนาองค์ประกอบการท่องเที่ยวผจญภัยด้านกิจกรรม ที่พัก และอาหารพื้นถิ่น ที่มุ่งเน้นสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนและความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงผจญภัย ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวผจญภัยที่ออกแบบสำหรับชุมชนบ้านสวนปรางคือเส้นทางวิ่งเทรลและจักรยานซึ่งกิจกรรมเฉพาะกลุ่มนักวิ่งและจักรยานอันเนื่องมาจากทรัพยากรธรรมชาติมีความสวยงาม อุดมสมบูรณ์มีความเป็นอัตลักษณ์ สามารถมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้สร้างประสบการณ์ สนุกสนาน รู้สึกผ่อนคลายและความประทับใจ (ปฤณพร กิ่งทอง, 2559) สภาพของสิ่งแวดล้อมจะมีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Giddy & Webb, 2016) นอกจากนี้กิจกรรมควรจะต้องให้ความสำคัญกับความปลอดภัย ความตื่นเต้น และความท้าทาย (Janowski, Gardiner, & Kwek, 2021) ที่พักยังคงเป็นอีกปัจจัยที่นักท่องเที่ยวให้ความคาดหวัง (ปฤณพร กิ่งทอง, 2559) โดยที่พักสำหรับท่องเที่ยวเชิงผจญภัยนอกจากจะมี

องค์ประกอบเหมือนที่หักทัวไปแล้วควรรวมไปถึงประเด็นของความแปลกใหม่หรือการสร้างความรู้สึกที่แตกต่างท้าทาย
อีกด้วย และที่สำคัญนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการลิ้มลองอาหารพื้นถิ่น (Lu & Stepchenkova, 2012)

การปฏิบัติและการประเมินผล ประกอบด้วย ความร่วมมือสามัคคีของคนในชุมชน การผนึกกำลังเครือข่าย
ความช่วยเหลือจากภาคส่วนต่างๆ การกระจายรายได้ที่เป็นธรรม (กมลชนก จันทร์เกต, 2560; Lenao, 2015) และ
การประเมินผลโดยการสำรวจความคิดเห็นผู้ใช้บริการ ผู้ให้บริการ และการประชุมเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงอย่าง
ต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

1.การจัดการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยสำหรับท่องเที่ยวโดยชุมชนควรออกแบบเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
โดยอาศัยการวิเคราะห์ การวางแผนปฏิบัติ การประเมินผล ความร่วมมือของชุมชนทุกภาคส่วน และการกำหนด
กลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมที่ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยปัจจัยสำคัญที่
จะต้องพิจารณาและควรให้การระมัดระวังในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ ประเด็นของความปลอดภัยทั้งด้าน
ชีวิตและทรัพย์สินตลอดจนความปลอดภัยด้านสาธารณสุขอันเนื่องมาจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19

2.การออกแบบกิจกรรม ที่พักแรมและอาหารพื้นถิ่น สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้อย่างแท้จริงและควร
สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนที่ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักท่องเที่ยว ปันจักยานและนักท่องเที่ยวใน
ขณะเดียวกัน นอกจากนี้ควรคำนึงถึงการออกแบบที่ใส่ใจผลกระทบต่อจากการจัดงานอีเว้นท์ โดยเน้นการใช้ทรัพยากรพื้น
ถิ่น ลด/งดการใช้พลาสติกหรือสิ่งย่อยสลายยาก การบริหารจัดการความสามารถในการรองรับของพื้นที่ทั้งในมุมของป่า
ไม้ ที่พักและจำนวนคนของชุมชนในการดูแลตลอดอีเว้นท์

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับงานวิจัยในอนาคต เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้ยังไม่ได้ปฏิบัติตามแผนอันเนื่องมาจากสถานการณ์โควิด 19
ดังนั้นเมื่อมีการปฏิบัติ จึงควรมีการศึกษาประสิทธิภาพของแผนที่วางไว้ทั้งในมุมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้านผู้ให้บริการ
และผู้รับบริการเพื่อนำไปสู่การทบทวนปรับปรุงแก้ไขในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กมลชนก จันทร์เกต. (2560). *การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา : ชุมชนเกาะยอ จังหวัดสงขลา*.
(การค้นคว้าอิสระ, ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน). (2563). *วิสาหกิจชุมชน ขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก*. สืบค้นจาก
<https://www.bangkokbank.sme.com/en/community-otop>
- ปฤณพร กิ่งทอง. (2559). *ความคาดหวังกับการรับรู้เกี่ยวกับภาพลักษณ์สถานที่ท่องเที่ยวเชิงผจญภัย กรณีศึกษา:
จังหวัดกาญจนบุรี*. (วิทยานิพนธ์, ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,
กรุงเทพมหานคร.
- ปฤณต์ นัจนฤตย์. (2560). *การพัฒนาหลักการออกแบบรูปลักษณ์อาหารแบบพอดี้คำ บนฐานหลักการทางศิลปะ และ
ทัศนศิลปธาตุ*. Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and arts),
10(2), 1561-1576.

- รสมารินทร์ อรุโณทัยพัฒน์, และ พรเทพ ดิษยบุตร. (2560). คุณลักษณะของที่พักรแรมที่เป็นมิตรกับจักรยาน ตามความต้องการของนักปั่นจักรยานทางไกลเพื่อการท่องเที่ยว. *Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and arts)*, 10(2), 1476-1487.
- วรวิมล ภัคดิบุรุษ. (2563). ปัญหาและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน ของบ้านดอนซาก ตำบลห้วยงู อำเภอนาคู จังหวัดชัยนาท. *วารสารพัฒนศาสตร์*, 3(1), 40-67.
- วรกร คำปลิว, บังอร ฉัตรรุ่งเรือง, และ ศุภฤกษ์ ธาราพิทักษ์วงศ์ (2559). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวแบบผจญภัยของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติในจังหวัดเชียงใหม่. *พินเนศวร์สาร*, 12(2), 139-148.
- วรัชต์ มัชฌิมบุรุษ. (2562). โครงสร้างของระบบการท่องเที่ยว. *วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย*, 14(1), 94-102.
- วิโรจน์ นาคแท้, อุทิศ ภูอินทร์, และ ดรชนี เอมพันธ์. (2557). การประเมินศักยภาพทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติแบบมีส่วนร่วมบริเวณพื้นที่อ่างเก็บน้ำเขื่อนรัชชประภา ในอุทยานแห่งชาติเขาสก จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารวิจัยสังคม*, 37 (1), 125-150.
- อรรถนาถ ยกขุน. (2564). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอาหารในประเทศไทย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 21(2).60-72.

เอกสารอ้างอิง (ภาษาอังกฤษ)

- Dodds, R., Ali, A., & Galaski, K. (2018). Mobilizing knowledge: Determining key elements for success and pitfalls in developing community-based tourism. *Current Issues in Tourism*, 21(13), 1547-1568.
- Getz, D., & Page, S. J. (2016). Progress and prospects for event tourism research. *Tourism Management*, 52, 593-631. DOI:10.1016/j.tourman.2015.03.007
- Giddy, J.K. & Webb, N. L. (2016). The influence of the environment on adventure tourism: from motivations to experiences. *Current Issues in Tourism*, 1-15. doi:10.1080/13683500.2016.1245715
- Hudson, S., & Ritchie, B. (2002). Understanding the domestic market using cluster analysis: A case study of the marketing efforts of Travel Alberta. *Journal of Vacation Marketing*, 8(3), 263-276.
- Janowski, I., Gardiner, S., & Kwek, A. (2021). Dimensions of adventure tourism. *Tourism Management Perspectives*, 37, 100776.
- Lenao, M. (2015). Challenges facing community-based cultural tourism development at Lekhubu Island, Botswana: A comparative analysis. *Current issues in tourism*, 18(6), 579-594.
- Lu, W. & Stepchenkova, S. (2012). Ecotourism experiences reported online: Classification of satisfaction attributes. *Tourism Management*, 33(3), 702-712.
- Pathumporn, J. (2012). Community-based heritage tourism (CBHT): A key success factor for cultural heritage conservation or threat? A case study of Phuthai villages in Northeast Thailand.

International Journal of Culture and Tourism Research, 5(1), 25-38.

Roche, S., Spake, D. F., & Joseph, M. (2013). A model of sporting event tourism as economic development. *Sport, Business and Management: An International Journal*, 3(2), 147-157.

คณะผู้เขียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สิญธร นาคพิน

วิทยาลัยนานาชาติการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
272 ต.ขุนทะเล อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี 84100
e-mail: siyathorn.nak@sru.ac.th

ดร. ยกสมณ เจ๊ะเฮง

วิทยาลัยนานาชาติการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
272 ต.ขุนทะเล อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี 84100
e-mail: yoksamon.sru@gmail.com

อาจารย์สุทธิพรณ ชิตินทร

วิทยาลัยนานาชาติการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
272 ต.ขุนทะเล อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี 84100
e-mail: suddipan27@gmail.com

อาจารย์ธนาวิทย์ บัวฝ้าย

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
272 ต.ขุนทะเล อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี 84100
e-mail: oat19inter@hotmail.com